

การจัดการหนี้สินครัวเรือนตามหลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ Household Debt Management Based on The Principles of Ditthadhamikattaprayot

พระมหาวรวัฒน์ วิชัย

Phramaha Worawat Wichai

สำนักศาสนศึกษาวัดสันปูเลยสะหลีเวียงแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

San Pu Ley Sali Wiang Kaew Temple Religious Education Center, Chiang Mai Province

Corresponding Author, Email: worawat69@gmail.com

Received: 2023-12-06 Revised: 2023-12-20 Accepted: 2023-12-26

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการหนี้สินครัวเรือนตามหลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์

ผลการศึกษาพบว่า หนี้สิน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายเพื่อให้เกิดการยอมรับสามารถต่อรองในสิทธิ์ที่จะพึงได้ทั้งสองฝ่ายโดยมองถึงผลประโยชน์กันเอง หนี้สินครัวเรือนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. หนี้สินในระบบ เป็นหนี้สินที่ลูกหนี้ทำกับสถาบันการเงินหรือธนาคารที่มีกฎหมายรับรองและควบคุมอยู่ และ 2. หนี้สินนอกระบบ เป็นหนี้สินที่เกิดจากลูกหนี้ไม่สามารถกู้ยืมกับสถาบันการเงินหรือธนาคารได้จึงไปใช้บริการหนี้สินนอกระบบ หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ คือ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันสามารถนำมาบริหารจัดการหนี้สินครัวเรือนได้ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อ ได้แก่ 1) อุภูฐานสัมปทา มีความขยันหมั่นเพียร 2) อารักขสัมปทา รักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม 3) กัลยาณมิตตตา การคบกัลยาณมิตร ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4) สมชีวิตา การอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

คำสำคัญ : การจัดการ, หนี้สินครัวเรือน, หลักพุทธธรรม

Abstract

This academic article aims to study household debt management based on the principle of Dhammakathaprayot.

The results of the study found that debt refers to a relationship between two parties to create acceptance and negotiation of rights that both parties should receive by looking at each other's benefits. Household debt is divided into 2 types: 1. Formal debt is a debt that debtors make with financial institutions or banks that are certified and controlled by law, and 2. Informal debt is a debt that debtors cannot borrow from financial institutions or banks, so they use informal debt services. The principle of Dhammakathaprayot is a moral principle that is beneficial in the present and can be used to manage household debt. It consists of 4 principles: 1) Uthansampatha is diligence and perseverance. 2) Arakkhasampatha is protecting wealth that is earned through diligence and perseverance in a legitimate way. 3) Kalyanamitta is associating with good friends who are complete in faith, morality, generosity, and wisdom. 4) Samajiva is living a simple life, knowing the path to wealth and the path to wealth loss.

Keywords: Management, Household debt, Buddhist principles

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจจะบรรลุผลตาม ความมุ่งหมาย แต่ความสำเร็จดังกล่าวได้นำไปสู่ ผลการพัฒนา ที่ไม่พึงปรารถนาทางด้านสังคม และการพัฒนานั้นอาจจะไม่ยั่งยืน เพราะคนในสังคม ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องกันมายาวนาน จึงได้มีการจัดการ ระบบ และการบริหารกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองกำหนดให้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า ด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชน เมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2544 เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว คือลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม จากการเลื่อมล้ำของรายได้และการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยนั้นมากขึ้น รวมถึงการพัฒนาจะกระจุกอยู่เฉพาะพื้นที่ในเขตเมือง และชุมชนด้านอุตสาหกรรม เกิดการกระจาย การพัฒนาสู่ชนบทเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นกองทุนหมุนเวียนประเภทเพื่อการกู้ยืม ซึ่งถือเป็นเงินนอกงบประมาณของรัฐบาล หมายถึง เงินที่ทั้งปวงที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนราชการนอกจากเงินงบประมาณรายจ่าย เงินรายได้แผ่นดิน เงินเบิก

เกินส่งคืน และเงินเหลือจ่ายปีเก่าส่งคืนดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2544 โดยรัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดตั้ง กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกองทุนละ 1 ล้านบาท โดยให้ประชาชนร่วมกันบริหารจัดการกองทุนด้วยตนเอง ส่วนหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำเท่านั้น กองทุนหมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย หรือสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการ หรือ ประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง รวมถึงเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง และลดการกู้ยืมเงิน นอกกระบบของประชาชน โดยทำให้กลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินเชิงพาณิชย์ในระบบ (Formal financial services) เนื่องจากไม่มีรายได้เพียงพอและส่วนใหญ่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้สามารถเข้าถึงสินเชื่อสำหรับประชาชนระดับฐานรากได้มากขึ้น อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ พัฒนาคุณภาพชีวิต และบรรเทาปัญหาความยากจนของประชาชน รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (ศิริขวัญ วิเชียรพลีศ, 2558: 1) เพื่อให้ประชาชนได้ใช้เป็นเงินหมุนเวียนในการลงทุนพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย และเป็นการกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น พร้อมทั้งมีการเสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้าน และชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในระบบบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองด้วยตนเองเพื่อสร้างศักยภาพในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ในทางเศรษฐกิจและสังคม ของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คือ เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน สำหรับการลงทุน พัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือ เพิ่มรายได้ลดรายจ่ายบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และจำเป็นเร่งด่วนส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถจัดระบบเงินกองทุนบริหารจัดการเงินกองทุนเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตัวเองของหมู่บ้านและชุมชนเมือง การเรียนรู้การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานราก เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต เกิดศักยภาพ ความเข้มแข็งของประชาชนในหมู่บ้านชุมชนเมืองเศรษฐกิจสังคม ตามปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่นชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเองเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชนเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและประชาสังคม กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

การศึกษาการจัดการหนี้สินครัวเรือน โดยมีกองทุนหมู่บ้านในการจัดการแก้ปัญหาหนี้สินดังกล่าว เป็นการแก้ปัญหาด้านคุณภาพชีวิตในการบริหารจัดการทรัพย์สินให้เหมาะสมกับรายรับและรายจ่ายก่อให้เกิดความสมดุลกัน ประกอบการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบกับสภาพแวดล้อมทางชุมชนรวมถึงการขาดประสบการณ์และการตัดสินใจที่ไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนได้อย่างรวดเร็ว จึงเป็นช่องว่างก่อให้เกิดหนี้ในระบบในอัตราดอกเบี้ยสูง จึงเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไขได้ ดังนั้นเมื่อกองทุนหมู่บ้านมี เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย หรือสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการ หรือ ประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง รวมถึงเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง และลดการกู้ยืมเงิน นอกกระบบของประชาชน โดยทำให้กลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินเชิงพาณิชย์ในระบบ

เนื้อหา

1. แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินครัวเรือน

หนี้สิน คือ ความผูกพันที่มีผลในกฎหมายซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้” ขอบที่จะได้รับชำระหนี้มีวัตถุประสงค์เป็นการกระทำหรืองดเว้น หรือส่งมอบทรัพย์สินจากบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้” (เสนีย์ ปราโมช, 2539: 35) ความผูกพันในกฎหมายระหว่างบุคคลเดียวหรือหลายคน โดยที่ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้ ซึ่งมีสิทธิจะเรียกให้บุคคลคนเดียวหรือหลายคน และอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าลูกหนี้ให้ชำระหนี้ โดยให้ส่งมอบทรัพย์สิน หรือให้ทำการ หรือให้งดเว้นการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความหมายนี้ หนี้สินจึงมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ต้องมีเจ้าหนี้และลูกหนี้ หนี้สินต้องมีคู่กรณีสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิเรียกว่าเจ้าหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ เรียกว่า ลูกหนี้ ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนีื่อย่อมมีสิทธิจะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ โดยบุคคลทั้งสองฝ่ายคือเจ้าหนี้และลูกหนี้ นั้นอาจจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเป็นนิติบุคคลก็ได้ หากมีหลายคนก็จะเรียกว่าเจ้าหนี้ร่วม หรือลูกหนี้ร่วมก็ได้

2. ต้องมีความผูกพันในกฎหมาย ความจำเป็นในการดำรงชีพทำให้บุคคลต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับติดต่อซึ่งกันและกันในลักษณะต่าง ๆ กัน คือ เกี่ยวข้องกันด้วยความตกลงปลงใจทั้งสองฝ่ายที่เรียกว่าสัญญา มูลหนี้ตามกฎหมายแท้จริงเกิดจากลักษณะ 4 ประการ คือ สัญญา การจัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ และละเมิดหนี้ ที่เกิดแต่สัญญานั้นเป็นหนี้ที่เกิดจากนิติกรรม คือ การตกลงกันของทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่การจัดการนอกสั่งลาภมิควรได้

และละเมิดนั้นเป็นหนี้เกิดจากนิติเหตุ กระทำหรืองดเว้น โดยมีได้ตกลงกันมาก่อนเลย หากแต่การกระทำหรือการงดเว้นนั้นบังเกิดขึ้นโดยมีกฎหมายรับรองให้มีสิทธิและหน้าที่ทำให้เกิดหนี้ขึ้น

3. ต้องมีวัตถุแห่งหนี้ สิ่งที่น่ามาใช้กันตามมูลหนี้ นั้น กฎหมายเรียกว่า วัตถุแห่งหนี้ ซึ่งอาจเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 อย่าง คือ กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ งดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้ และส่งมอบทรัพย์สินให้ (ชัยยุทธ วัชรานนท์, 2546: 93-95) รวมถึงความเชื่อและความไว้วางใจระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ในการที่จะให้ลูกหนี้กู้ยืมโดยมีสัญญากำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลา การชำระหนี้สินค้ำในอนาคต หรือ ความเชื่อโดยวิวัฒนาการมาจากระบบเศรษฐกิจที่ใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกัน เรียกระบบเศรษฐกิจในช่วงนี้ว่า Barter economy ต่อมาได้พัฒนาเข้าสู่ระยะที่มนุษย์ได้หาวิธีเพื่อให้เกิดความสะดวกในการแลกเปลี่ยน โดยนำวัตถุหรือแร่ธาตุ มาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแทนโดยเรียกวัตถุนี้ว่า เงินตรา (จริยา ภัทรธีรานนท์, 2546: 4) ภาระผูกพันในปัจจุบันของกิจการอันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งคาดว่าจะส่งผลในอนาคตให้กิจการ สูญเสียทรัพยากรที่มีประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ เช่น การส่งมอบสินทรัพย์หรือการให้บริการ เป็นต้น (สุพิชญ์ชญา เหล่าธรรมทัศน์, 2551: 1) ในเรื่องหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้นำเอาแนวความคิดเรื่องหนี้ มาจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ซึ่งมีรากฐานมาจากกฎหมายโรมัน หนี้ค้ำนี้จึงเป็นคำแปลของสิทธิชนิดหนึ่ง เรียกกันในกฎหมายโรมันว่า obligation ถ้าจะแปลสั้นๆ ตามถ้อยคำก็คงแปลได้ว่าเป็น “ภาระ” หรือ “หน้าที่” หรือความเป็นหนี้ ซึ่งเป็นการมองจากทางด้านลูกหนี้ โดยเป็นผู้มีความผูกพันจะต้องชำระหนี้ หากมองทางด้านเจ้าหนี้ “หนี้” ถือว่าเป็นสินทรัพย์ (asset) อันเป็นส่วนหนึ่งของกองทรัพย์สินของเจ้าหนี้ แต่เมื่อมองทางด้านลูกหนี้ “หนี้” ก็เป็นความรับผิดชอบ ทางด้านการเงินของลูกหนี้ (โสภณ รัตนกร, 2551: 5) เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้อีกฝ่ายหนึ่งการกระทำแบ่งเป็นสามชนิดคือ 1. กระทำ 2. ละเว้นการกระทำ และ 3. การโอนทรัพย์สิน (จิต เศรษฐบุตร, 2541: 24) จำนวนเงินที่บุคคลหรือกิจการค้ำเป็นหนี้ต่อบุคคลภายนอกเป็นภาระผูกพันตามกฎหมายในปัจจุบันของกิจการอันเกิดจากการค้ำหรือการกระทำในอดีตมีผลทำให้กิจการต้องชำระหนี้ตามภาระที่ได้ผูกพันนั้นในอนาคต ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ให้คำนิยามหนี้สินของครัวเรือนหมายถึง จำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมดของสมาชิกในครัวเรือนที่ค้างชำระทั้งจากสถาบันการเงินและบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และหนี้ที่เกิดจากการเช่าซื้อ การซื้อสินค้าเงินผ่อน การซื้อเชื่อสินค้า การจำนำ การจำนอง และเงินส่งแชร์ตาย เป็นต้น” (ฐานิตา มีลา, 2556: 21)

สรุปได้ว่า หนี้สิน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายเพื่อให้เกิดการยอมรับสามารถต่อรองในสิทธิที่จะพึงได้ทั้งสองฝ่ายโดยมองถึงผลประโยชน์กันเองแต่หากมีการ

ชำระหนี้ไม่ตามวันเวลาที่กำหนดไว้ร่วมกันดังกล่าว มีการกระทำหรืองดเว้นการกระทำบางอย่าง ซึ่งจะมีผลทางกฎหมายได้รวมถึงสัญญาเงื่อนไขที่จะพึงได้เสียในอนาคตไม่ว่าการแลกเปลี่ยนด้วย สิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแทนค่าของเงินตราที่ได้มีการกู้ยืมไปของลูกหนี้ นั่น เป็นสิทธิที่จะ เรียกร้องจากเจ้าหนี้โดยต้องอยู่ในกฎหมายที่กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2. ลักษณะหนี้สินครัวเรือน

จำนวนเงินที่ได้ทำสัญญาหรือไม่ได้ทำสัญญาในการยืมเงินและต้องใช้คืนจากแหล่ง เงินกู้ต่าง ๆ (บุญล ตรีเจริญ, 2548: 3) ก่อให้เกิดการเป็นหนี้ครัวเรือนและหนี้ภายในท้องถิ่นอาจ หมายถึงภายในอาณาเขตบริเวณเดียวกันครอบคลุมดังต่อไปนี้ การกู้ยืมพันธบัตรที่สามารถชำระ หนี้ได้ตามกฎหมายถือว่าเป็นภาวะหนี้สินในระยะยาว พันธบัตรของรัฐบาล การเป็นหนี้อันเกิด จากการใช้เครดิตสินเชื่อ สอดคล้องกับ วนิดา โชคปลอด (2554: 11) กล่าวว่า หนี้สินครัวเรือน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ หนี้สินในระบบและหนี้สินนอกระบบ หนี้สินในระบบเป็นหนี้สินที่ลูก หนี้ทำกับสถาบันการเงินหรือธนาคารที่มีกฎหมายรับรองและควบคุมอยู่ ส่วนหนี้สินนอกระบบ เป็นหนี้สินที่เกิดจากลูกหนี้ไม่สามารถกู้ยืมกับสถาบันการเงินหรือธนาคารได้ จึงไปใช้บริการหนี้ สินนอกระบบ ความแตกต่างระหว่างหนี้สินในระบบกับหนี้สินนอกระบบดังนี้

1. หนี้สินในระบบ จะมีกฎหมายควบคุมอยู่ ทุกฝ่ายว่าเป็น เจ้าหนี้ ลูกหนี้ ผู้ค้ำ ประกัน ฯลฯ จะต้องปฏิบัติและได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างยุติธรรม กฎเกณฑ์ กติกา เงื่อนไข และข้อบังคับต่างๆของหนี้สินในระบบ จะมีความยุติธรรม ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบซึ่ง กันและกัน เมื่อมีปัญหาหนี้สิน เช่น ปัญหาการผิดนัดชำระหนี้สิน ก็มีขั้นตอนและกระบวนการ ในการดำเนินการตามกฎหมายที่ชัดเจนแบบตรงไปตรงมา หนี้สินในระบบหากฟ้องร้องแล้วจะ มีการบังคับจำนองหรือขายทอดตลาดสินทรัพย์หรือหลักประกันไปตามขั้นตอน ทั้งฝ่ายลูกหนี้ และก็ได้มีโอกาสที่จะต่อสู้กันในชั้นศาลได้อย่างเท่าเทียมกันไม่มีความเหลื่อมล้ำและอยู่ภายใต้ กฎหมายเหมือนกัน และการกู้ยืมเงินในระบบ ได้แก่ การกู้ยืมเงินจากแหล่งสถาบันการเงินที่ได้ รับ การจดทะเบียนจัดตั้งถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ธนาคารสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร สำหรับ การกู้ยืมเงินในระบบนั้นจะมีขั้นตอนการให้กู้ยืมเงินที่มีลักษณะยุ่งยากกว่า การกู้ยืมเงินจากนอก ระบบ เนื่องจากผู้ให้กู้ในระบบจะมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลการพิจารณาจะให้กู้ ยืม (พรรณภา ธุนิมิตรกุล, 2555: 20)

2. หนี้สินนอกระบบ หมายถึง การกู้ยืมเงินที่ไม่อยู่ในระบบสถาบันการเงิน เช่น การกู้ยืมกันระหว่างเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้อง ซึ่งการกู้ยืมเงินดังกล่าว จะไม่มีกติกามารยาทที่ เป็นมาตรฐานเช่น การทำสัญญากู้ยืมเงินอาจจะใช้กระดาษเปล่าเขียนข้อความการกู้ยืมเงิน โดย ใช้ลายมือของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้เป็นผู้เขียน ซึ่งบางครั้งก็ไม่มีพยานรับรู้ หรือบางครั้งก็มีการขูด

ลบ ชิดฆ่า (ยาวเรศ ทับพันธุ, 2549: 8) ลูกหนี้ที่เป็นหนี้สินนอกระบบส่วนมากจะเป็นคนที่ไม่มีความรู้และไม่สามารถกู้ยืมหนี้สินในระบบ จึงต้องหันไปใช้บริการของหนี้สินนอกระบบที่เจ้าหนี้ นอกระบบจะเป็นผู้กำหนด กฎเกณฑ์ กติกาเงื่อนไขต่างๆ ตามความพอใจการเอาเปรียบ จากเจ้าหนี้ นอกระบบ เริ่มตั้งแต่การปล่อยกู้ยืม ซึ่งจะปล่อยกู้โดยไม่มีสัญญาหรือหลักฐานใดๆ แล้วเก็บเงินค่าผ่อนชำระรายวัน ดอกเบี้ยจากลูกหนี้แพงกว่าอัตราดอกเบี้ยของหนี้สินในระบบ การกู้ยืมเงินจากแหล่งนอกสถาบันการเงินที่เป็นแหล่งเงินกู้ที่ไม่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง ทางเลือกหลายทางหาไม่ทางเลือกเดียวไม่ถือว่าเป็นการตัดสินใจต้องให้เหตุผลประกอบ การพิจารณาโดยใช้ข้อมูล (แสงว รัตนมงคลมาศ, 2537: 13)

สรุปได้ว่าแนวคิดภาวะหนี้สินครัวเรือนจัดเป็นสองระบบคือหนี้สินในระบบและ หนี้สินนอกระบบ โดยหนี้สินในระบบนั้น ใช้หลักของกฎหมายกฎเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการต่างๆ ให้เป็นลายลักษณ์อักษรในการกู้ยืม เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการนำหลักทรัพย์ออกมาใช้สร้าง หรือลงทุน สิ่งที่คุณที่เรียกว่าลูกหนี้ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และวางแผนในการสร้างสิ่งที่ต้องการ ซึ่งมีผลกระทบทั้งข้อดีข้อเสียของผู้ที่ค้ำประกันให้กับลูกหนี้โดยใช้ตำแหน่งทางฐานะของบุคคลนั้น มาเป็นการรับรองการกู้ยืมสินครั้งนี้ ส่วนหนี้สินนอกระบบเป็นการตกลงระหว่างเจ้าหนี้ โดยการให้กู้หนี้สินเป็นพันธบัตรแต่ไม่มีการจดหรือบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มีการตกลง กันด้วยวาจาโดยจะคิดดอกเบี้ยมากกว่ามาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้แต่เป็นการเพิ่ม โอกาส การกู้ยืมมากที่สุดแต่มีผลกระทบมากที่สุดเหมือนกันก่อให้เกิดหนี้สะสมเป็นจำนวนมาก

3. หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4

ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์อันพึงได้จากการ ประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและ ศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จาก การประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจาก การประกอบกิจ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่าง ง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคล ทั่วๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลัก การและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ ในปัจจุบัน อันมีอยู่ 4 ประการ คือ 1. ความขยันหมั่นเพียร 2. การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด 3. คบคนดีเป็นมิตร 4. เลี่ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23, ข้อ 144: 289) เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาหมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง อาจเรียกสั้นๆว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถะ เนื่องจากอรรถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมี ประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรมหมายถึง

ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้นอันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการทำงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ อีกหลักธรรมหนึ่งที่เราเรียกว่าอุฏฐานสัมปทา คือ มรรคมืองค์ 8 นี้แปลว่า ทางมืองค์ 8 ประการ อันประเสริฐ 8 ได้แก่ สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ การกระทำชอบ สัมมาสติความ ระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิตั้งจิตมั่นชอบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10, ข้อ 299: 348)

2. อารักขสัมปทาถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม รักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ ได้มาโดยธรรมเขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์นั้นด้วยคิดว่า ทำอย่างไรโภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา จึงจะไม่ถูกพระราชาริบ โจรไม่ลัก ไฟไม่ไหม้ น้ำไม่พัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่ลักไป นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

3. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธฺิ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีลจาคะ ปัญญา มีสติสัมปชัญญะ มีความยำเกรง มีความเคารพ กระทำตามคำของมิตรดีทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25, ข้อ 195: 237)

4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนื่อรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้ ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้รายรับของเราจักเกินรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายรับน้อย แต่เลี้ยงชีพอย่างฟุ่มเฟือย ก็จะมีผู้กล่าวหาเขาได้ว่ากุลบุตรผู้นี้ ใช้จ่ายโภคทรัพย์เหมือนคนกินผลมะเดื่อ

ดังที่พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมที่อำนวยประโยชน์ให้ในปัจจุบัน คือให้ผลในชาตินี้ โดยเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติมีความมั่นคงมั่นคง จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หัวใจเศรษฐี มี 4 ประการคือ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันในการทำงานหาเลี้ยงชีพ ในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักรักษาทรัพย์สิ่งของที่มีอยู่หรือที่ได้มา ให้อยู่คงทน

3. กัลยาณมิตรตตา ความมีเพื่อนดี คือรู้จักคบเพื่อน รู้จักหาคู่ครองที่ดี

4. สมชีวิตา ความมีชีวิตเหมาะสม คือ รู้จักใช้สอยทรัพย์สมบัติ กินอยู่พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ผิดเคืองเกินไป (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548: 320) ซึ่งให้ความหมายว่า เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันหรือเพื่อสร้างฐานะของตนให้มีความสุขขั้นต้น

ในข้อปฏิบัติทั้งสี่นี้ในตำราเรียกว่าหลักทฤษฎีธรรมิกัตถะแปลว่าประโยชน์ปัจจุบัน วิธีปฏิบัติให้ตนเป็นคนมีหลักแหล่งได้รับประโยชน์จากการครองเรือน เป็นวิธีทำให้ทรัพย์วิธีการรักษาทรัพย์ที่มีอยู่ป้องกันศัตรูภายนอกให้ทรัพย์ และวิธีป้องกันศัตรูภายในให้ทรัพย์ (ปิ่น มุทุกันต์, 2542: 114) นอกจากนี้ ว.วชิรเมธี ได้กล่าวว่าหัวใจเศรษฐกิจคือหลักธรรมที่นำไปสู่จุดหมายจะทำอะไรก็ประสบผลสำเร็จ นักเรียน นักศึกษา พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท แม้แต่นักการเมือง หากนำหัวใจเศรษฐกิจนี้มาปรับใช้ในชีวิต รับประกันได้ถึงความสำเร็จมี 4 ประการ คือ (พระเมธีวชิโรดม (วุฒิชัย วชิรเมธี), 59: 63)

1. อุ มาจาก อฏฐานสัมปทา แปลว่า ขยันหา หมายความว่า อย่าเกียจคร้านคำว่า ขยันในทัศนคติของ ว.วชิรเมธี ก็คือเดินไปข้างหน้าเมื่อตื่นขึ้นมาให้เดินไปข้างหน้าทันทีเพราะว่าเงินเป็นของกลางใครเดินไปหากก็เป็นของคนนั้น เงินไม่ได้ถูกผูกขาดไว้ให้เป็นสมบัติของคนรวยเงินถูกออกแบบมาเพื่อให้เป็นสมบัติของคนทั้งโลกใครมีความขยันมากคนนั้นก็ได้อะไร ใครมีความขยันน้อยกว่านั้นก็ได้น้อย ใครไม่ขยันเลยคนนั้นก็ไม่ได้อะไรเลย นี่คือการขยันหาลุกขึ้นมาแล้วเดินไปหาเงิน

2. อา มาจาก อารักขสัมปทา แปลว่า รักษาดี หมายความว่า เงินเข้ามือซ้าย มือขวาต้องเก็บ เงินเข้ามือขวา มือซ้ายต้องเก็บ ไม่ใช่เงินเข้ามามือทางซ้าย ไหลออกทางขวา เงินเข้ามือทางขวา ไหลออกทั้งซ้าย อย่างนี้ไม่มีทางรวยแน่นอน เราต้องรู้จักเก็บ เก็บรักษาให้ดี

3. กะ มาจาก กัลยาณมิตรตตา แปลว่า มีกัลยาณมิตร คือรู้จักคบคนนี้เป็นเพื่อนหลายคนคงจะรู้ความหมายดีอยู่แล้วว่า คู่ค้าของเรานั้นสำคัญมากจัดว่าเป็นกัลยาณมิตรเหมือนกันเพราะหากเรามีสินค้าแต่ไม่มีคู่ค้า แล้วใครจะทำมาหากินกับเรา

4. สะ มาจาก สมชีวิตา แปลว่า ใช้ชีวิตพอเพียง หมายความว่า จะลงทุนอะไรเราต้องประมาณตัวเองท่านสอนไว้ 3 คำ คือ มีเหตุผล พอประมาณ ทางสายกลาง

สรุปว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ ขันหมั้น

เพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริตรู้จักใช้ปัญญาสอดคล้อง ตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และ ผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม คบหาคนดีเป็นมิตรคือรู้จักเสวนาคบหาคนไม่ควรคบ ผู้มีความสามารถผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน เลี้ยงชีวิตแต่พอดีคือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่พอดีสมรายได้มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันหรือเพื่อสร้างฐานะของตนให้มีความเจริญงอกงาม

4. การประยุกต์หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์กับการจัดการหนี้สินครัวเรือน

การจัดการหนี้สินครัวเรือนเชิงพุทธบูรณาการกับหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิกรมม 4 สามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการหนี้สินครัวเรือนได้ดังนี้

1) **ด้านการวางแผน** คือ การกำหนดการวางแผน ประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดแนวทางการจัดทำแผนของกองทุนหมู่บ้านควรมีการตรวจสอบในความทันสมัยสามารถดำเนินการได้ และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของแต่ละกองทุน มีการส่งเสริมการหารายได้เสริมให้กับสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในช่วงเวลาว่างเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มเติม เป้าหมายวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้าน มีความชัดเจน ที่มีความจำเป็นต่อครอบครัว วางแผนปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของคนในชุมชน บูรณาการกับหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิกรมม 4 คือ **อุฏฐานสัมปทา** มีการพัฒนาศักยภาพการทำงานให้กับสมาชิกส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริต ส่งเสริมอาชีพภายในครัวเรือน ส่งเสริมการหารายได้เสริมให้กับสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในช่วงเวลาว่างเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มเติมงบประมาณกองทุนถูกจัดสรรให้เป็นแบบในการจัดการตามวัตถุประสงค์มีการส่งเสริมอาชีพอย่างเป็นรูปธรรมเป็นตัวอย่างในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน

2) **ด้านการจัดการ** คือ การจัดโครงสร้างของอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และมีการแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจนมีการพิจารณาเงินกู้ของสมาชิกให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้กู้และมีการติดตามประเมินผล มีความรู้ความสามารถในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการจำนวน 9-15 คนที่ได้รับ การคัดเลือกเป็นจำนวนที่มีความเหมาะสม และความชัดเจนเหมาะสมกับการใช้ปฏิบัติของสมาชิกกองทุน บูรณาการกับหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิกรมม 4 คือ **อารักขสัมปทา** ส่งเสริมให้สมาชิกบริหารเงินทุนอย่างมีเหตุผลเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามจำเป็น นำเงินไปลงทุนให้เกิดผลกำไร ส่งเสริมสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านมีการออมเงินทั้งในส่วนที่เป็นเงินสัจจะ เงินออม และส่งเสริมการออมให้เกิดดอกผล ให้กับสมาชิกของกองทุน ให้ความรู้ ชมเชยและให้รางวัลแก่ผู้มีสัจจะในการบริหารทรัพย์แก่สมาชิก

3) ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ คือ มีการสั่งการที่เป็นลำดับขั้นตอน และมีความชัดเจนในการสั่งการและมีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ เพื่อเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงาน การตรวจสอบให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิก กองทุนหมู่บ้านให้เห็นเป็นรูปธรรม เรื่องการจัดสรรเงินกู้ให้สมาชิกตามความเหมาะสม มีการแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตามนโยบายกองทุน หมู่บ้านมีความโปร่งใสยุติธรรมตรวจสอบได้ การพิจารณาเงินกู้ยืมการโอนเงินให้สมาชิก มีความรวดเร็ว บุคลากรกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม 4 คือ **กัลยาณมิตตตา** ส่งเสริมให้สมาชิกมีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์สุจริต ยกย่องสมาชิกที่ชำระหนี้สินตรงเวลา มีระเบียบข้อบังคับจ่ายเงินตรงเวลา ปรึกษากับกลุ่มบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องไม่ก่อให้เกิดหนี้สินมากเกินไป ช่วยแก้ปัญหา มีการช่วยเหลือเป็นเงินในยามเกิดเหตุฉุกเฉิน

4. ด้านการประสานงาน คือ การทำงานให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และประสานงานกันในระบบที่มีการติดต่อกันในหลายช่องทางเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ประจำปี สอบถามปัญหาของสมาชิกและจะคอยแก้ปัญหา มีการช่วยเหลือเป็นเงินในยามเกิดเหตุจำเป็น ให้ตระหนักคิดในการใช้จ่ายที่มีความจำเป็นนำบัญชีรายรับรายจ่ายให้เห็นถึงค่าใช้จ่ายแต่ละวัน ได้เสริมสร้างเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านให้ดีขึ้น มีเงินออมมากขึ้นจากการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน สามารถแก้ปัญหาดอกเบี้ยสูงจากเงินกู้ในระบบให้แก่ครอบครัว บุคลากรกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม 4 คือ **กัลยาณมิตตตา** มีการสร้างเครือข่ายให้การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน โดยมีการสร้างกลุ่มงานเพื่อให้เข้าถึงปัญหาและหาทางออกที่ไม่มีผลกระทบระหว่างสมาชิกและคณะกรรมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างมีเหตุผล

5. ด้านการควบคุม คือ มีการวางกฎ ระเบียบที่ชัดเจน และสมาชิกต้องปฏิบัติตามจะมีการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว ในการจัดทำแผนปฏิบัติงานควรมีการกำหนดเป้าหมายหรือมีการกำหนด KPI ที่ชัดเจน ในการขับเคลื่อนงานของกองทุนหมู่บ้าน ให้ความร่วมมือกันทุกๆ หน่วยงานในภาครัฐ และของหมู่บ้านในการปฏิบัติการต่างๆ ด้าน สมาชิกรายได้ที่ยังมีความจำเป็นอยู่ก็สามารถเอาเงินออมที่สะสมมาทั้งปีไปลงทุนตามความเป็นที่มียู่ ขั้นตอนในการรับเงินกองทุนหมู่บ้านมีหลักฐานเอกสารรับเงินที่ชัดเจน อนุมัติให้กู้ยืมเงินจากกองทุน มีความสะดวกในการชำระเงินกู้พร้อมดอกเบี้ย การกำหนดจำนวนเงินที่ต้องชำระแต่ละงวด บุคลากรกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม 4 คือ **สมชีวิตา** ส่งเสริมให้สมาชิกมีความพอใจในฐานะของตน ส่งเสริมให้สมาชิกเลี้ยงชีพอย่างสุจริต

นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต การจัดสอนการทำบัญชีเบื้องต้นเพื่อลดรายจ่าย ครั้วเรือนมีการจัดทำบัญชีรายจ่ายประจำเดือน ส่งเสริมให้เกิดการออมในกองทุนหมู่บ้านเพื่อจัดระเบียบรายรับรายจ่ายและวิธีการกู้ให้เหมาะสม

สรุป

สภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม มีพฤติกรรมบริโภคในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้อง กับการซื้อ การกิน การท่องเที่ยว การดูแลสุขภาพ การมีเครื่องอำนวยความสะดวก เสพความบันเทิง ใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตก เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม และเพื่อตอบสนองความต้องการและความปรารถนาที่เกินความจำเป็นของการดำเนินชีวิต เป็นสาเหตุที่มาของปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ 1) ปัญหาการขาดความเพียร 2) ปัญหาการไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ 3) ปัญหาการคบคนพาล และ 4) ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความ ขยันหมั่นเพียร 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความ ขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม 3) กัลยาณมิตตตา การคบกัลยาณมิตร ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4) สมชีวิตา การอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อม แห่งโภคทรัพย์ การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์เพื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม 1) การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาคขาดความเพียร 2) การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาคการไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ 3) การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาคการคบคนพาล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ควรมีการรณรงค์และส่งเสริมให้ประชาชนแสดงหนี้สินของครัวเรือนอย่างตรงไปตรงมา เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด โดยอาจมีการทำข้อตกลงในการบริหารจัดการหนี้สินครัวเรือน เช่น การให้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านโดยสามารถชำระเป็นผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ด้วยความยั่งยืนในการบริหารจัดการหนี้สิน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการเขียนบทความครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาความเชื่อหรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาบริหารจัดการหนี้สินครัวเรือนได้

บรรณานุกรม

- จิริยา ภัทรธีรานันท์. (2546). ปัญหาหนี้เสียของสถาบันการเงินในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิต เศรษฐบุตร. (2541). หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยยุทธ วัชรานนท์. (2546). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์การพิมพ์.
- ฐานิตา มีลา. (2556). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ของระบบของชาวนาในเขตอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการประกอบการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นุกูล ตรีเจริญ. (2548). “การศึกษาภาระหนี้สินของนายทหารชั้นประทวนสังกัดกองบัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน”. ปัญหาพิเศษพัฒนาประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปิ่น มุกขนัตต์. (2542). เรือนชั้นนอก-เรือนชั้นใน. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- พรธนา ธูนิมิตรกุล. (2555). การเงินธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). คำวัด. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- พระเมธีวชิโรดม (วุฒิชัย วชิรเมธี). (2559). เคล็ดลับหัวใจเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สปลายะ.
- เยาวเรศ ทับพันธุ. (2549). ปัจจัยกำหนดแหล่งเงินกู้และระดับการกู้ยืมของครัวเรือนชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วนิดา โชคปลอด. (2554). “การเป็นหนี้ของระบบของพนักงาน: กรณีศึกษานิคมสวนอุตสาหกรรมเครือสหพัฒน์ศรีราชา จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารงานยุติธรรม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิริขวัญ วิเชียรเพลิส. (2558). รายงานการศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงบประมาณของรัฐบาล สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
สุพิชญ์ชญา เหล่าธรรมทัศน์. (2551). เอกสารประกอบคำสอนวิชา บข. 201 การบัญชี.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสนีย์ ปราโมช. (2539). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้.

กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

โสภณ รัตนกร. (2551). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. พิมพ์ครั้งที่

ที่ 11. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ.

แสง รัตนมงคลมาศ. (2537). องค์การการนำการตัดสินใจ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.